

Carmen David
Adrian Roşan

INTERVENȚII PSIHOSEDAGOGICE ÎN TULBURĂRILE SPECIFICE DE ÎNVĂȚARE

Învățăm FonoLogic – program structurat de antrenament
al conștiinței fonologice bazat pe dovezi științifice

Ilustrații de Marina-Emilia Burcuș
și Iulia Ignat

Cuprins

Partea I

Considerații teoretice și metodologice în antrenarea conștiinței fonologice la copii

Introducere.....	11
Capitolul 1. Conștiința fonologică și importanța ei pentru citire	15
1.1. Evoluția conceptului de „conștiință fonologică”.....	17
1.2. Dezvoltarea conștiinței fonologice.....	18
1.3. Studii care susțin viabilitatea unei abordări a intervenției în citire prin antrenarea conștiinței fonologice.....	19
1.4. Alte abilități fonologice în relație cu citirea	20
1.5. Abilitățile fonologice și dislexia	20
1.6. Importanța componentelor conștiinței fonologice pentru învățarea limbajului scris în limba română	22
1.6.1. Conștiința rimei.....	22
1.6.2. Conștiința silabei	25
1.6.3. Conștiința fonemică	26
Capitolul 2. Recomandări cu caracter metodic pentru antrenarea conștiinței fonologice.....	28
2.1. Metode specifice de dezvoltare a conștiinței fonologice	28
2.1.1. <i>Metoda fonetică analitico-sintetică</i>	28
2.1.2. Metoda Elkonin sau metoda căsuțelor sonore	31
2.1.3. Metoda reprezentării ideografice	33
2.1.4. Metoda Castiglioni-Spalton și Ehri	34
2.1.5. Metoda Borel-Maisonny fonetică și gestuală	34
2.2. Metode și procedee de antrenare a componentelor conștiinței fonologice.....	35
2.2.1. Metode și procedee de antrenare a conștiinței rimei	35
2.2.1.1. Recomandări privind desfășurarea activităților de detectare a rimei din versuri	36

2.2.1.2. Activități și conținuturi cu rime	38
2.2.1.3. Organizarea activităților de detectare a rimei din versurile pentru copii – scenariu didactic	39
2.2.1.4. Organizarea activităților de memorare pentru versuri cu sens – scenariu didactic	40
2.2.1.5. Recomandări pentru activitățile de receptare și producere a rimei	41
2.2.1.6. Activitățile cu rime fără sens	42
2.2.2. Metode și procedee de antrenare a conștiinței silabei	43
2.2.3. Metode și procedee de antrenare a conștiinței fonemului	45
2.3. Concluzii	54
2.4. Glosar	55

Capitolul 3. Prezentare generală a programului de antrenament

al conștiinței fonologice	56
3.1. Studii care au fundamentat proiectarea programului propus	56
3.2. Locul programului propus în intervențiile psihopedagogice pentru dislexie	59
3.3. Scenariul narrativ general	61
3.4. Planificarea programului	62
3.4.1. Planificare generală	63
3.4.2. Lista desfășurată a activităților din cadrul programului	65
3.4.2.1. Conștiința silabei	65
3.4.2.2. Conștiința rimei	68
3.4.2.3. Conștiința fonemului	69
3.6. Cum poate fi utilizat acest material	79

Partea a II-a

Învățăm FonoLogic – program structurat de antrenament al conștiinței fonologice bazat pe dovezi științifice

Capitolul 4. Conștiința silabei	83
Activitatea 1. Numărăm silabe	84
Activitatea 2. Localizarea silabei în cuvânt	95
Activitatea 3. Găsește intrusul	99
Activitatea 4. „Hap, măncătorul de cuvinte” (sortare după silaba inițială a cuvântului)	100
Activitatea 5. Găsirea cuvintelor cu silaba inițială dată	104
Activitatea 6A. Găsirea cuvintelor cu silaba finală dată	106
Activitatea 6B. „Ce pune la cale vecinul?” (completare de cuvinte lacunare cu silaba inițială sau cu silaba finală)	109
Activitatea 6C. Recompoziția cuvintelor cu verbalizarea regulii de transformare	110
Activitatea 7. Loto silabe. Producere și localizare	115

Activitatea 8. Analiză silabică (1).....	118
Activitatea 9. Analiză silabică (2).....	121
Activitatea 10. „Ca să, să ca-ut un nume pentru tine!” (sinteză a două silabe).....	124
Activitatea 11. „Și tabla noastră ar trebui să poarte un nume!” (sinteză a trei silabe).....	137
Activitatea 12. Inversiune silabică.....	143
Activitatea 13. Eliminarea unei silabe din poziție inițială, finală și mediană ...	156
13A. Eliminarea unei silabe din poziție inițială	156
13B. Eliminarea unei silabe din poziție finală.....	156
13C. Eliminarea unei silabe din poziție mediană	156
Capitolul 5. Conștiința rimei.....	158
Activitatea 1. Recunoașterea rimei	159
1A. Receptarea și recunoașterea rimei din versuri cu sens, dar nefamiliale ...	159
1B. Receptarea și recunoașterea rimei din versuri fără sens (în limba „pirigoleză”)	165
Activitatea 2A. Compunere de rime din versuri lacunare cunoscute și necunoscute	170
Activitatea 2B. Găsirea rimei în cuvinte izolate	175
Activitatea 3. Găsirea cuvintelor care rimează	183
Activitatea 4. Compunere de versuri pornind de la perechi de cuvinte care rimează	187
Activitatea 5. Compunere de poezii care însotesc săritul copiilor în apă	187
Capitolul 6. Conștiința fonemului	192
Activitatea 1. Discriminare perechi minime.....	197
Activitatea 2. Recunoașterea și identificarea fonemelor	203
Activitatea 3. „Ia vino-nevoie la nănășelul să te pupel!” (localizarea sunetului) ...	206
Activitatea 4. Ploaia cu sunete!.....	208
Activitatea 5. Câte sunete sunt în cuvânt?.....	209
Activitatea 6. Analiza fonematică a silabei și a cuvântului.....	212
Activitatea 7. Sinteză fonematică în silabă și cuvânt	213
Activitatea 8. Sinteză sunetului în poziție inițială	217
Activitatea 9. Eliminarea fonemului din poziție inițială.....	220
Activitatea 10. Eliminarea fonemului din poziție finală.....	222
Activitatea 11. Înlocuirea unui sunet cu altul	225
Activitatea 12. Translocare sunet	226
Activitatea 13. Cuvinte care par la fel	227
Activitatea 14. Spune cât mai multe cuvinte fără sunetul	229
<i>Anexe material verbal</i>	<i>230</i>
<i>Bibliografie</i>	<i>249</i>

Activitatea 2. Recunoașterea și identificarea fonemelor

Obiective:

- detectarea fonemului identic într-o serie de cuvinte;
- discriminarea fonemului inițial prin activități de găsire a elementului diferit dintr-o serie;
- discriminarea fonemului final prin activități de găsire a elementului diferit dintr-o serie;
- sortarea de cuvinte cu suport imagistic în funcție de fonemul inițial;
- identificarea fonemelor din serii de cuvinte;
- detectarea, identificarea și localizarea fonemelor identice din cuvinte diferite.

Sarcini:*

a. Spune-mi ce au în comun!

Îți voi citi mai multe cuvinte. Spune-mi ce au în comun acestea.

b. Găsește intrusul de la început!

Îți voi citi mai multe cuvinte. Spune-mi care cuvânt nu începe cu același sunet.

c. Găsește intrusul de la sfârșit!

Îți voi citi mai multe cuvinte. Spune-mi care cuvânt nu se termină cu același sunet.

d. Să facem ordine între cuvinte!

Sortează imaginile de mai jos în funcție de sunetul cu care începe cuvântul. Pentru a facilita realizarea corespondenței fonem-grafem, pot fi solicitați, odată alcătuite categoriile, să așzeze în dreptul clasei litera corespunzătoare sunetului inițial.

Cine găsește mai multe cuvinte? (ca material imagistic se pot folosi toate jetoanele din culegere)

e. Spune-mi cu ce sunet începe!

Ascultă cu atenție și spune-mi cu ce sunet începe fiecare cuvânt!

Material: litere magnetice pe care să le pescuiască, după ce a identificat sunetul.

* Sarcinile a, b, c reprezintă activități de nivel epifonologic.

f. Deschide urechea bine!

Găsește sunetele identice din perechile de cuvinte:

masă – ramă

carte – actor

casă – căscat

șiret – ușor

punte – untură

Material verbal: vezi anexa conținând liste de cuvinte, ordonate pentru fiecare sunet. Acestea pot fi folosite pentru selecția materialului verbal aferent de la Activitatea 2, sarcinile a, b, c, e (p. 203).

Material imagistic necesar pentru Activitatea 2, sarcina d.

Simplificarea activității

Listele inițiale nu vor conține mai mult de trei cuvinte, eventual, după posibilități însușite de imagini.

Extinderea activității

Copilul va trebui să găsească cât mai multe cuvinte care încep cu sunetul lucrat.

Hai dețि să îmbogățim dezvoltăm propozitiile după modelul:

/a/

Avionul are aripi.

Avionul are aripi albe.

Avionul albastru are aripi albe.

Avionul agil albastru are aripi albe.

Notă cu caracter metodic

Se va avea în vedere următoarea succesiune pentru facilitarea identificării fonemelor: a, u, m, e, l, o, ă, î, ă, n, r, f, s, j, v, ș, z, p, t, c, d, ă, g, b, h, ă, ă.

În cazul în care lucrați cu copii cu vârste între 5 și 7 ani, recomandăm următoarea succesiune: a, u, m, e, i, o, ă, ī, l, n, b, f, s, j, v, z, p, t, c, d, g, ș, ă, ă, r, h, ă, ă.

Material verbal pentru activitate extinsă: liste propoziții cu aliterații.

/b/

Bunicul bagă banii în buzunar.

/n/

Negustorul numează în nămol.

/c/

Carul cu cai coboară.

/o/

Din ou obținem ochi.

/d/

Dorul de ducă te duce.

/p/

Paharul poartă cu putere.

/e/

Elicea elicopterului evită epava.

/r/

Robotul ruginează rapid.

/f/

Florile fetei fac furori.

/s/

Sotul sărută soția.

/g/

Găscanul goli grâu.

/ș/

Soricelul șovâi în față șarpelui.

/h/

Hiena hâsâie hrana.

/t/

Tata tunde tufișurile.

/i/

Italianul intonează imnul.

/ă/

Înăoață și îndură întunericul.

/ă/

Jocul cu jetoane se joacă joia.

/v/

Vulpea vâncează victăți.

/ă/

Lumină licărește leneș pe lac.

/z/

Zâna zbură în zare.

/m/

Mama mânâncă mere.

Puteți folosi matricea de mai jos pentru ca elevii să vizualizeze poziția cuvântului și lungimea propoziției. Se vor folosi patru sau cinci buline colorate înscrise în aceste căsuțe. Ele trebuie decupate pentru a putea fi manipulate de copil.

Activitatea 3. „Ia vino-ncoace la nănășelul să te pupe!”
(localizarea sunetului)

Obiective: identificarea și localizarea fonemului în cadrul silabei și al cuvântului.

Sarcină: ascultă cu atenție și indică unde anume auzi sunetul: la început, la mijloc sau la sfârșit. Poți folosi căsuțele numerotate (vezi anexă). Indiciul se obține dacă primește cel puțin trei buline colorate. Pentru sunetul aflat în poziție inițială vom folosi buline roșii. Pentru sunetul aflat în poziție finală vom folosi buline verzi. Pentru sunetul aflat în interiorul cuvântului vom folosi buline galbene. Se vor folosi căsuțele pentru poziții spațiale din anexă.

Indicații metodice

Se va urma succesiunea următoare:

- stabilirea locului ocupat de fiecare sunet/literă în succesiunea șirului de la stânga la dreapta;
- stabilirea raporturilor de poziție.

Formulăm enunțurile prin apel la două noțiuni, spațiale și temporale:

Acesta este primul sunet, este înainte.

Acesta este al doilea sunet, este după.

Notă

Pentru pregătirea acestei activități, terapeutul va selecta din listele integrate materialul verbal de lucrat cu copilul. Se vor lucra cinci cuvinte, în funcție de sunetul selectat.

Simplificarea activității

Se vor folosi cuvinte monosilabice din două sunete.

Cuvinte monosilabice din două sunete:

an

ac

la

ah

nu

zi

in

cl

Extinderea activității

Îți voi spune niște cuvinte. Asciță-le cu atenție și spune-mi dacă sunetul C se găsește în același loc:

- hamac – gândac
- hamac – joacă
- cană – crimă
- curte – acțiune
- mecanic – porcușor

Pentru această activitate, selectați din listele integrate cuvintele necesare desfășurării comparațiilor.

Anexă activitatea 3

Activitatea 4. Plouă cu sunete!

Obiectiv: identificarea apariției succesive a unui fonem-țintă în cuvânt (cuvintele scrise cu italic indică o frecvență de apariție mai scăzută).

A: casa, magazia, canapea, dândana, acadeaua, abracadabra

Ă: casă, cămară, mămăligă

Â: cântec, cărău, părău, coboră

B: balcon, arbore, bomboane, bube, bibelou, *broboade*

C: cada, cucoana, cocoșa, cocostârc, crizantemă, cuc

D: dună, dândana, derbedeu, doldora

E: egal, elefant, *egrete*

F: focă, safir, fofană

G: gură, *gogoman*, glugă, *gbioagă*